

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ 2001 YILI İNSAN HAKLARI İHLALLERİ RAPORU

Değerli Basın Mensupları,

2001 yılında Türkiye'nin insan hakları durumunu, 2000 ve 1999 yılları tablosu ile karşılaştırmalı olarak sunmak istediğimiz ve 2001 yılının Ekim, Kasım Aralık ayları raporumuzu kamuoyuna iletteceğimiz basın toplantımıza hoş geldiniz.

Bu toplantıda 2001 yılı değerlendirmemiz dışında güncel ve insan haklarını doğrudan ilgilendiren konularla ilgili görüşlerimizi de sizlerle paylaşacağız.

2001 yılı iki temel alanda sorunların ve gelişmelerin yaşandığı bir yıl oldu. İlki, insan haklarının ekonomik ve sosyal haklar boyutunu ilgilendiren, 19 Şubat 2001 büyük mali kriz olgusudur. İkincisi de 3 Ekim 2001 tarihli Anayasa değişiklikleri ile ivme kazanan ve arka planında 19 Mart 2001 tarihli, Avrupa Birliği'nin hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgesi'ne karşılık gelmek üzere hazırlanan Ulusal Program'ın olduğu süreçtir. Başka bir anlatımla, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasi ile kültürel hakları konu edinen Kopenhag Siyasi Kriterleri'ne uyum sürecidir.

Ekonomik ve sosyal haklar alanındaki gelişmeler:

Şubat krizi, birikmiş sorunların patlamasıdır. Siyasal sistem olarak otoriter ve yer yer de totaliter bir nitelik gösteren ülkelerde, ekonomik ve sosyal haklarla ilgili alanlarda da demokrasinin açıklık, katılımcılık, çoğulculuk ilkesinin yaşam bulması olanaklı değildir. Ekonomik ve mali verilerin doğruluğu ve ulaşılabilirliği önem kazanır. "Gizli borç" olgusu yaşanır böyle ülkelerde. Kamuya ait ekonomik ve mali kaynakların değerlendirilmesinde ve çeşitli kesimlere aktarılmasında "kapalılık" genel bir uygulama olursa, sosyal adalet ilkesinin uygulanmasından da söz etmek olanaklı olmaz. Böyle ülkelerde gelir dağılımı adaletsizliğinin temel nedeni olanakların dağıtılmasında farklı görüş sahiplerinin (örneğin, kamu çalışanlarının, işçilerin, köylülerin) "itiraz" etme olanaklarının ellerinden alınmış olmasıdır. İtirazların zecri tedbirlerle bastırılması ya da bastırılma tehdidinin varlığıdır. Böyle ülkelerde, fırsat eşitliğinden de söz etmek olanaklı olmaz.

İHD olarak biz, 19 Şubat krizinin ardından yaptığımız değerlendirmelerde, (19 Nisan 2001 tarihli para, algılama sorunu ve Atinalı Timon başlıklı, 15 Mayıs 2001 tarihli, paranın seyir defteri, hız ve güç başlıklı basın açıklamamızda ve 21 Kasım 2001 tarihli basın toplantımızda) mali krizle ve genel olarak kalkınma ve gelişme ile insan hakları ve demokrasi arasındaki koparılamaz bağa işaret etmiştik. Görüşlerimizde ısrarlıyız. Ekmek ve özgürlük, başka bir anlatımla ekonomik ve sosyal kalkınma/gelişme ile demokrasi arasındaki bağ görülemez ve gözletilmese Türkiye toplumunun çeşitli kesimleri arasındaki gelir dağılımı farkı giderek artar ve yoksullaşma süreci büyük çoğunluk açısından kaçınılmaz hale gelir. Türkiye'de yıllardır yaşanan da budur. Eğitime, sağlığa ve adalet hizmetlerine bütçeden ayrılan pay, "sosyal hukuk devleti" ilkesi açısından alınan mesafeyi gözler önüne sermektedir. Ayrıca, kişi başına düşen ulusal gelir açısından, Kocaeli'ndeki bir yurttaşın 7500 Amerikan doları gelir elde etmesine karşın, Muş ilindeki bir yurttaşın 700 dolar gelir elde etmesi düşündürücüdür. Ya da İstanbul'un Şişli İlçesinin, Bitlis'in Yedisu ilçesinin 2500 misli (katı) gelir elde etmesi de ayrı bir göstergedir. Türkiye'de kişi başına düşen ulusal gelirin 2000 dolarlarda seyretmesi, Türkiye'yi yönetenlerin, Türkiye'yi nasıl yönettiklerini de göstermektedir. "15 günde 15 yasa" formülü ile ifade edilen ve daha sonraki süreçte de aynı nitelikli yasaların çıkarıldığı süreç, sosyal boyutu düşünülmemeyen bir süreçtir. Tütün ve şeker yasası gibi milyonlarca köylü nüfusu ilgilendiren yasalar, çok vahşi bir şekilde köylülüğün tasfiyesi anlamına gelmektedir. Önümüzdeki yıllar, köylü nüfusun kentlere akın edeceği bir süreç olacaktır. Siyasal iktidar, emek platformunun önerilerini ve tezlerini görmezden gelmiştir. Türkiye hızla borç batağına sokulmuş ve borçlanma politikası daha da derinleştirilmiştir. Türkiye'nin bir yıllık gayrisafi milli hasılası, toplam borcunu ödemeye yetmemektedir. Yoksullaşma süreci hızlanmış, uygulanan ekonomi politikası nedeniyle yeni işsizler ordusu yaratılmıştır.

Kişisel ve siyasal haklarla, kültürel haklar alanındaki gelişmeler:

Bu alanda yaşananlar, zorunlu olarak, AB sürecinin etkileri bağlamında ele alınacak. Burada Türkiye toplumunun talihsizliğine de işaret etmek isteriz. Çünkü bize göre, insan hakları ve demokratik değerler birer meta değildir. Bu bağlamda, dışalım ya da dışatıma konu olmazlar. Gönül isterdi ki, Türkiye'yi yöneten politik ve bürokratik kadrolar, insan hakları ve demokratik standartları Türkiye

toplumunun özlem ve istemleri doğrultusunda kendiliğinden yükseltsinler. İnsan hakları ve demokratik standartlar, devletin dış politika gereksinmelerine göre ve o gereksinmeleri karşılama göre şekillenmesin. Bize göre, insan haklarını ve demokratik değerleri içselleştirmemiş olan politik ve bürokratik kadrolar, özellikle insan hak ve özgürlükleri söz konusu olduğunda, "hassasiyetlerden", "Türkiye'nin özel şartlarından" söz etmektedirler. Türkiye'nin hukuksal ve siyasal çerçevesini çizen 12 Eylül hukuku, sistemi otoriter ve yer yer de totaliter nitelikli kılmaktadır. Dolayısıyla, anayasal ve yasal sorunlar, insan hakları ve demokratik değerler açısından, yapısal sorunlardır. Belirtilen durumda, sistemin bir bütün olarak demokratikleştirilmesi, yeniden yapılandırılması sorunu ile karşı karşıyayız. Oysa, 19 Mart 2001 tarihinde hükümet tarafından kabul ve ilan edilen Ulusal Program, otoriter özü demokratik değişim ve dönüşeme uğratmayı hedeflemeyen bir programdır. Gerçekte bu programın, AB tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesine karşılık gelmesi gerekirdi. Ancak böyle olmadı. İzlenecek strateji, "sistemin otoriter özü muhafaza edilerek değişim" olarak belirlendi. Örneğin, demokrasiler, sivillerin, halkın oylarıyla ve iradesiyle seçilmiş, sivillerin üstün iradesinin geçerli olduğu rejimlerdir. Tüm asker-polis ve benzeri bürokratik kadrolar, siviller tarafından kontrol edilir. Millî Güvenlik Kurulu'nun anayasal organ olma niteliği tartışılmaksızın, sorun nicelik sorunu olarak ele alındı. Sivil üye sayısının artırılması çözüm olarak gösterildi. Örneğin, demokrasiler, çoğulculuk, katılımcılık ve açıklık ilkesine dayanır. Ulusal program, Türkiye toplumu çoğulcu etnik, dilsel, dinsel ve kültürel dokuya sahip olduğu halde bu alanda var olan yapıyı olduğu gibi korumaya dönük ifadeler içerdi ve çoğulculuğu reddetti. Kültürel haklar yer almadı, Ulusal Programda. Örneğin, Ulusal Program'da, hiçbir Avrupa Konseyi ve doğal olarak da Avrupa Birliği ülkesinde ölüm cezasına yer verilmemesine karşın, hiçbirşey söylenmedi.

3 Ekim 2001 Anayasa değişiklikleri paketi ile ilgili olarak bazı demokratik kitle örgütleri ile birlikte görüşlerimizi kamuoyuna iletmek istemiştik. Yüksel Caddesinde yapmak istediğimiz açıklamaya engel olunmuştu. Demokrasinin çoğulculuk ve katılımcılık ilkeleri ihlal edilmişti. 34 maddelik değişiklikler, pek çok olumsuzluk içermesine karşın, Türkiye toplumunun gereksinmelerine yanıt vermekte yetersizdi. Düşünceyi suç olmaktan çıkarması beklenen, Anayasanın başlangıç ve genel sınırlamalar getiren 13 ve 14. maddelerinde yapılan değişiklikler, "eylem" sözcüğünün yerini "faaliyet" sözcüğüne terk etmesiyle sonuçlandı. Bu gerçekte hiçbir şeyin değişmemesi üzerine bir vaziyet alıştı ve öyle oldu. 2001 yılının son üç ayına ilişkin raporumuzda da dikkatinizi çekeceği gibi, Cumhuriyet Savcıları ifade özgürlüğü alanında hiçbir değişiklik olmamış gibi (eylem yerine faaliyet sözcüğünün konması düşünce açıklamalarını cezalandırma amacından vazgeçilmediğini gösteriyordu) davalar açma hızlarında bir azalmaya gitmediler. Gelecekte dil yasağına ilişkin yasa çıkarmaya kaynaklık edebilecek, "kanunla yasaklanmış dil" ibaresi 26. ve 28. maddelerden çıkarıldı. Olumlu idi bu değişiklik. Anayasa'nın 19. maddesinde gözetim altı sürelerinin 4 güne indirilmesi çok önemli bir değişiklikti. Ancak OHAL Bölgesinde, uzun gözetim altı süreleri 430 sayılı KHK'ye dayalı olarak sürdürüldü. 40 günden fazla gözetim altında tutulanlar oldu ve bu uygulama hala sürdürülmektedir. Ölüm cezası konusunda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 6 numaralı protokolde yer almayan, "terör suçu" istisnasına yer verildi. AB standartlarına aykırılığı bilinmesine karşın böyle bir değişiklik yapıldı. Kopenhag siyasi kriterlerine uyum değil, MHP'ye uyum kaygıları öne çıktı. Ancak yine de adli nedenlerle artık ölüm cezası uygulamasının kaldırılmış olması bir aşama idi. Kadınlarla erkeklerin aile içi ilişkilerinde eşitliğinin Anayasa hükmü haline getirilmesi, eşitlik ilkesi açısından önemli olmakla birlikte, genel eşitlik ilkesini düzenleyen 10. maddeye, kadınlarla erkeklerin eşitliğinin vurgulanmamış olması büyük bir eksiklik. Kadınlar hayatın her alanında erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır ve bu Anayasa hükmü haline getirilmelidir.

Anayasa değişikliklerinden sonra, 1. mini demokrasi paketi gündeme geldi, Ocak ayı sonlarında. Türk Ceza Yasası'nın 159. maddesinde ceza indirimi, 312. maddesinde ise biraz daha suçun unsurlarına açıklık getirildi. Terörle Mücadele yasının 7 ve 8. maddelerinde de değişiklikler yapıldı. Bu değişikliklerin hiçbirisi, düşünce açıklamalarını suç olmaktan çıkarmaya yetmedi ve siyasal iktidarın böyle bir amacı da bulunmamaktaydı. O nedenle de, bu yasa değişikliklerinden sonra da gazete ve dergilerin toplatılması ve düşüncelerini açıklayanlar hakkında dava açılması yoluna gidilmeye devam edildi. Yalnız bu arada, OHAL rejimi uygulanan yerlerdeki gözetim altı rejimi yeniden düzenlenirken, DSP milletvekili Uluç Gürkan'ın girişimi ile, 4. günden sonra gözetim altı süresi 7 güne çıkarılmak istendiğinde, zanlıyı yargıç huzuruna çıkarma olanağı yaratıldı ve yargıcın zanlıyı görmesi, dinlemesi ve kararını buna göre vermesi hüküm altına alındı. Bu olağanüstü bir gelişmedir ve girişimi nedeniyle sayın Gürkan'a tarafımızdan teşekkür edilmiştir. Bunu kamuoyu ile de paylaşmak isteriz.

Siyasal iktidar, mini demokrasi paketlerini, (mini revizyonlar içeren yasal düzenlemeleri) gündeme getirmeye ve bunları yasalastırmaya devam etti. En son 26 Mart 2002 tarihinde 2. mini demokrasi paketi TBMM'de kabul edildi.. TBMM'de 26 mart 2002 tarihinde yapılan değişikliklerden bazıları kısmi iyileştirmeleri içermektedir. Bazıları ise, kozmetik değişikliklerdir. Yasalarda yapılması gereken değişiklikler, yapılmış olan değişikliklerden ibaret değildir. Kaymakamlığa mülki idare amirliği hizmetinden olanların vekalet etmesine dair düzenleme, **mini sivilleşme için mini bir adımdır.** İşkenceden sorumlu olanlarla ilgili AİHM'nin verdiği ve bunun sonucu devletçe ödenen tazminat kararları için sorumlu personele rücu yolunun açılması, **ışkencenin önlenmesi için ve caydırıcılık niteliği** açısından önemli bir adımdır. Siyasi Partiler Yasası'nda yapılan değişiklik de olumludur. Dernekler Yasasında ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasında yaş sınırınının 18'e çekilmesi olumlu olmakla birlikte, anılan yasaların düzenlediği hak ve özgürlük alanındaki insan hakları hukukuna aykırılıklar yapılan değişikliklerle sınırlı değildir. Bu alandaki özgürlükler, "izinle" kullanılan hak ve özgürlükler olmamasına karşın, yapılan değişikliklerle yürürlükte bulunan ve uygulanmakta olan "izin" sisteminden vazgeçilmemektedir. Basın Yasası'nda yer alan "kanunla yasaklanmış dil" ibaresinin çıkarılmış olmasının sonuç doğurucu bir özelliği bulunmamaktadır. Yazılı basın açısından kanunla yasaklanmış dil, 2932 sayılı Yasa idi ve bu yasa 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun kabul edildiği 12 Nisan 1991 tarihte yürürlükten kaldırılmıştı. Radyo ve televizyonlarla ilgili yasaklama ise RTÜK Yasasının 4. maddesinde yer almaktadır ve halen yürürlüktedir.

2001 yılı, Türkiye cezaevlerinde 20 Ekim 2000 tarihinde başlayan ölüm oruçlarının acı sonuçlarının yaşandığı bir yıl oldu. 19 Aralık 2000 tarihinde 32 kişinin yaşamını yitirmesine yol açan operasyonla, F Tipi cezaevlerinde uygulamaya geçildi. İHD F tipi cezaevlerine tecriti öngörmesi nedeniyle karşı çıkıyordu. Tecrit bize göre bir tür işkence yöntemi idi. İHD aynı zamanda, insanın fiziksel ve ruhsal sağlığına zarar verici eylemler konusunda da ilkesel tutuma sahipti. O nedenle, bir eylem türü olarak ölüm orucu eylemini onaylamıyor, teşvik ya da telkinde bulunmuyordu. Ancak İHD, bir hak arama yolu olarak ölüm orucu yöntemini seçen eylemciyi ve eylemini anlamaya çalışıyordu. Bizi, ölüm orucu eylemcisinin maddi yaşam koşulları ilgilendiriyordu. Bize göre, ölüm orucu eylemine hak arayışında yöntem ve araç olarak başvurma hissiyatı, sonu ölümle ya da sakat kalma ile bitebilecek bir yürüyüşe çıkma hissiyatı, ortadan kaldırılabılır bir hissiyatı ve doğrudan maddi yaşam koşulları ile ilgi idi. Nitekim İHD, vurguyu sürekli olarak mahpusların tutuldukları koşullara yaptı. Bu koşullar, hem fiziksel koşullardır hem de insan onuruna uygun muamele olarak açıklanan koşullardır. Yıl içerisinde sayısız ve çok çeşitli girişim ve etkinliklerde bulunduk, öneriler geliştirdik. Ancak, gerek İHD'nin gerekse bizimle birlikte ya da ayrı ayrı demokratik kamuoyunun girişim ve etkinlikleri sonuçlar vermedi. Ekli listede, 19 Aralık 2000 operasyonu dahil yaşamını yitiren toplam 89 kişinin adları yer almaktadır. İHD 4 baro başkanının ölüm oruçlarının sona ermesi ve tecrit koşullarının ortadan kalkması için geliştirdiği, "Üç kapı, Üç Kilit" olarak ifade edilen öneriyi desteklemektedir. Ölüm oruçları 400'den fazla insanı Wernike Korsakof hastası yapmıştır. Şu anda 50'ye yakın tutuklu da aynı hastalığa yakalanmıştır ve tutuklu oldukları gerekçe gösterilerek, CMUK. 399. maddesine göre haklarında işlem yapıp tahliye edilmemektedirler. Bunu anlamak olanaklı değildir. Hükümlü olanların tahliyelerinin gerçekleştirilmesi olanaklı olduğu halde, Anayasa ve yasalara göre "masum" sayılan kişilerin "tedbir" olan tutukluluk durumlarının kaldırılmaması kabul edilebilir bir uygulama değildir. **Hukuk kuralları yalnızca teknik boyutu olan kurallar değildir. Özellikle etik ilkelere dayalıdır. Dolayısıyla, göz göre göre insanların yaşamlarının yitirilmesi ya da sakat kalmaları sonucunu doğuran hukuksal yorumlar, yürürlükte bulunan yasalar açısından bir sorumluluk doğurmayabilirler. Ancak yasaların üzerinde insanlık ilkeleri vardır ve bu ilkeler; Adalet Bakanını da, yargıcı da, hekimi de bağlar.**

Avrupa Birliği ile ilişkiler bağlamında gündeme gelen Kültürel Haklar konusuna ilişkin de düşüncelerimizi açıklamak isteriz. Bu konu ve ölüm cezası konusu, Kürt Sorunu eksenli olarak ve Abdullah Öcalan ve Kürtçe olgusu ifade edilerek gündeme gelmektedir. Öncelikle, İHD'nin Kürt Sorununu yıllardır, insan hakları ve demokrasi asal sorununun en önemli halkası olarak nitelediğini anımsatmam gerekir. Dolayısıyla, Türkiye demokrasisi, evrensel ölçekte yüksek standartlı bir demokrasi haline geldiğinde ve bu hedeflenerek, Kürt Sorunu dahil tüm sorunların çözüleceğine olan inancımızı bir kez daha yinelemek isteriz.

Ölüm cezası konusunu Öcalan eksenli olarak ele almak, yaşam hakkını duygulara dayalı ve politik çıkar eksenli olarak ele almak demektir. İHD 1987 ve 1999 yıllarında ölüm cezasına karşı imza kampanyası düzenlemiş ve hangi rejimde olursa olsun, kim ve hangi suç için öngörülürse

öngörülün, savaş dönemi-barış dönemi ayrımı yapmaksızın ilkesel açıdan ölüm cezasına karşı çıktığını da açıklamıştır. Bugün de, Avrupa Konseyi ölüm cezasının tümüyle Konsey üyesi ülkelerin mevzuatından çıkarılması için 13 numaralı protokolü hazırlamıştır. Türkiye bu sorunu aşmalıdır. Ve hemen ölüm cezasını yasalarından çıkarmalıdır. İHD olarak Anayasa'da bazı suçlar için ölüm cezasını öngören düzenleme yapılmasına cevaz varsa da, kaldırılması için Anayasa değişikliğine gitmeden de yasa çıkarılabileceğini açıklamıştık. Danıştay 1. Dairesinin de görüşünün bu yolda olması bizim hukuksal görüşümüzü doğrulamaktadır.

Kültürel haklar konusuna ve bu bağlamda radyo ve televizyonlarda Kürtçe yayın, Kürtçe eğitim/öğretim gibi konulara dair de söyleyeceklerimiz var. Öncelikle, üniversitelerde Kürtçe'nin seçimsiz ders olarak okutulmasını talep eden dilekçe sahiplerine yapılan muamelenin hukuk dışılığının altını çizmemiz gerekir. 1689 yılında ilan edilen ve dilekçe vermenin bir hak olduğunu vurgulayan İngiliz İnsan Hakları Belgesi'nden (Bill of Rights) üçyüzyıl sonra, dilekçe vermenin engellendiğine, dilekçe verenlerin yargılandığına tanık oluyoruz. İçişleri Bakanının, YÖK Başkanının ve Üniversitelerdeki akademik ünvanlı yöneticilerin, savcılarının, yargıçların söz birliği etmişçesine, ortak tutum almalarının izahını yapmak, hukukun üstünlüğü ilkesi ve demokrasi açısından, güçtür. Böyle bir tutum ancak otoriter ve totaliter özellikle açıklanabilir.

İHD soruna salt Kürtçe açısından bakmamaktadır.

Kopenhag Siyasi Kriterleri ve Türkiye adlı kitabımızda, Anayasal vatandaşlık önerisinde bulunmuştuk, yurttaş-devlet ilişkisinin kurgulanmasında. Kültürel haklar konusu, belirli bir coğrafyada yaşayan insanların, nereden geldikleri, kim oldukları, kimlerden oldukları, nereye gittikleri, neye sevinip neye üzüldükleri, hangi dilleri konuştukları, nasıl şarkı türkü çığırdıkları, ne yedikleri, ne içtikleri, neye inandıkları ve nasıl inandıkları gibi sorulara verilen yanıtları içerir. Türkiye toplumu çoğulcu etnik, dinsel, dilsel ve kültürel dokuya sahiptir. Anayasal ve yasal sistemimiz ise monisttir. Bu çelişmenin, çözülmesi gerekir. Devlet farklı dil ve kültürlerle sahip olan, ya da kendisini farklı gören yurttaşlarının bu özelliğini yadsımamalıdır. Tersine kucaklamalıdır. Bu olağanüstü önemde bir zenginlik kaynağıdır. Bunun için de devlet Anayasa'dan başlayarak hukuksal düzenleme yapmalıdır. İHD olarak biz, yaşamın çeşitli alanlarındaki dilleri ve kültürleri yasaklayan normatif düzenlemelerin kaldırılmasını istiyor ve öneriyoruz. Yasaklar kaldırılmalıdır. Yasakların kaldırılması ile birlikte, şimdiki anayasanın 5. maddesinin şu şekilde düzenlenmesini istiyoruz:

Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 5) Devlet Türkiye'nin çoğulcu etnik yapısını ve kültür çeşitliliğini, ülke bütünlüğü içinde korumak ve geliştirmek için gerekli tüm koşulları hazırlar ve uygun önlemleri alır.

Bu hüküm, devletin yurttaşlarının etnisitesi ile, dili ve dini ve inancı ile ilgilenmediğini ve farklılıklarını koruma altına aldığı ve koruma koşulları hazırlama görevini üstlendiğini gösterir. Bu hüküm, tüm farklı diller ve etnik köken ve kültürlerin devlet nazarında yalnızca eşit değil, eşdeğer kabul edildiğini de gösterir.

Kürtçe'nin öğrenilmesi-öğretilmesiyle ve kullanılmasıyla ilgili yasak yalnızca Kürtçe ile ilgili getirilmiş bir yasak değildir. Daha geniş kapsamlıdır. Türkçe dışında Türkiye toplumunun çeşitli kesimlerinin kullandığı (Lazca, Çerkezce, Gürcüce, Çeçence ve benzeri) dilleri de kapsayan bir yasaktır. Ancak anılan yasak, çok uzun bir zamandır Kürtçe üzerinden anılmakta ve gündeme getirilmektedir. 3 Ekim 2001 değişikliklerinde, dil yasağına kaynaklık eden Anayasa'nın 26 ve 28. maddeler kaldırıldı. Türkçe dışında bir dilin eğitim ve öğretim kurumlarında öğrenilmesinde-öğretmesinde Anayasa'nın 42. maddesinin hükmü duruyor. Yasaklayıcı ve daraltıcı doğrultuda yorumlanmış olması (özel okullarda da Kürtçe öğretilemez gibi) ciddi sorun yaratıyor. Oysa hukuksal yorum tekniği bakımından, insan özgürlüğünü kısıtlayıcı ceza hükümleri dar yorumlanır; özgürlükler ile ilgili düzenlemeler ise özgürlükler lehine ve geniş yorumlanır. Aynı yorum, radyo ve televizyon yayınları konusunda RTÜK Yasası'nın 4. maddesi için de yapılmaktadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, diller ve kültürler ile ilgili yasaklayıcı hükümler kaldırılmalı, Anayasa'nın 5. maddesi önerdiğimiz gibi değiştirilerek tüm yurttaşlarımızın kültürel değerleri anayasal korumaya alınmalıdır. Bu yaklaşımın doğal sonucu olarak diller ve kültürlerin hayatın çeşitli alanlarında, eğitim ve öğretim kurumlarında, basın yayın alanında, dernek, sendika, siyasi parti ve toplantı ve gösteri

yürüyüşü hakkının kullanıldığı durumlarda, ticaretle, kamusal ve özel alanda ve benzeri alanlarda yukarıdaki yaklaşıma uygun normatif düzenlemeler yapılmalıdır.

Kültürel haklar konusunda değineceklerimiz bundan ibaret değil. Bu arada Alevi kültürünü yaşatmak isteyenlerin kurduğu dernek kapatıldı. Soru, Alevi kültürü, hangi yabancı ülkenin toplumunun kültürüdür? Bir ülkede yaşayan bir kültürün, o ülkenin can damarı bir toplumun kültürünün, yasaklama rejimine tabi tutulması kabul edilebilir mi? Nedir bu farklılıklara tahammülsüzlük?

Çocuklarla ilgili söyleyeceklerimize geliyoruz. Ve bu bölümü protesto ile bitirmek istiyoruz: İmam Hatip lisesi öğrencilerinin öğrenim hayatlarını sona erdirecek başörtüsü yasağını protesto ediyoruz. Kelepçelenmelerini, itilip kakılmalarını protesto ediyoruz. Diyarbakır'da İHD'nin resim ve kompozisyon yarışmasına katılan, "salıncakta sallanmak isteyen" 7-15 yaşındaki öğrencilerin soruşturmaya maruz bırakılmalarını protesto ediyoruz. Nevruz'da, yöneticilerin hoşgörüsüz ve basiretsizliğinin cezasını çeken ve tutuklanan 7-15 yaş arası 20 çocuğun gözaltına alınmasını ve tutuklanmalarını protesto ediyoruz.

Değerli Basın Mensupları,

Türkiye'nin insan hakları durumunu açıkladığımız her raporumuzda olduğu gibi, 2001 yılı raporumuzun bilançosu ile birlikte, 2000 yılı ve 1999 yılı bilançosunu da bilginize sunuyoruz. Karşılaştırma olanağı bulacaksınız.

Yine her raporumuzda yaptığımız gibi işkence yasağı kategorisine ve ifade özgürlüğü kategorisine vurgu yapacağız.

1999 yılında saptadığımız işkence vakası 594'tür.

2000 yılında saptadığımız işkence vakası da 594'tür.

2001 yılında saptadığımız işkence vakası 862'dir.

Veri toplama tekniklerinde bir değişiklik yapmadık. Raporlarımızı aynı arkadaşlarımız hazırlamaktadır. İşkence vakalarını araştırmak üzere bu üç yıl içinde özel bir örgütlenme birimi oluşturmadık. Yasama ve yürütme organı, işkencenin önlenmesi için, ceza öngören maddelerin arttırılması, Memurin Muhakematı Yasasının yürürlükten kaldırılması ve daha kısa sürede işkence duyurularının işleme konmasına olanak sağlanması ve güvenlik birimlerinde, yasa uygulayan görevlilerin insan hakları eğitimine tabi tutulmaları gibi önlemler alma yoluna gitmişse de, bu önlemler işkencenin önlenmesi için yeterli olmamıştır. Anayasa değişikliklerinden sonraki süreçte, yani gözaltı süresinin 4 güne indirilmesinden sonraki süreçte cereyan eden işkence vakalarını da 2001 yılının son üç aylık raporunda göreceksiniz. Son üç ayda 142 işkence vakası saptanmıştır. Yasama organı ve Hükümet 4 günlük gözetim altı süresinden sonra 2002 yılı 26 mart tarihinde AİHM tazminat kararlarının rücu yoluyla sorumlulardan tahsili yolunu açmıştır. Dileriz, olumlu etkisi olur. Ancak İHD, işkencenin yaygın ve sistematik olarak uygulanmasının önüne geçecek tedbirlerin, idari, yasal, yargısal ve eğitsel tedbirler olduğunu düşünmektedir ve bununla ilgili önerisini de 26 Haziran Dünya İşkence Görenlerle Dayanışma Gününde kamuoyu ve hükümete iletmıştır.

İfade özgürlüğü ile ilgili veriler de ürkütücüdür.

BİLİYOR MUSUNUZ, PROF.DR.FİKRET BAŞKAYA HALA CEZAEVİNDE!

Cumhuriyet Savcıları

1999 yılında 166 kişi hakkında 525yıl hapis cezası isteyen davalar açmıştı.

2000 yılında 418 kişi hakkında 1736 yıl hapis cezası isteyen davalar açmıştı.

2001 yılında 3473 kişi hakkında 5583 yıl hapis cezası isteyen davalar açıldı.

İfade özgürlüğü alanında rahatlatma sağlasın diye yapılan 3 Ekim 2001 anayasa değişikliklerine rağmen, 2001 yılının son üç ayında 1552 kişi için 1825 yıl hapis cezası istendi.

TERÖRLE MÜCADELE YASASININ 8. MADDESİ DEĞİŞTİ. FİKRET BAŞKAYA, NEDEN HALA HAPİSTE?

**Hüsnü
İHD Genel Başkanı**

Öndül

Kaynak: www.ihd.org.tr